

Директива формулює положення про юридичну силу електронного підпису. Вона вимагає від держав-учасників, щоб кваліфіковані електронні підписи, засновані на кваліфікованому сертифікаті й створені за допомогою безпечного пристрою електронно-цифрового підпису:

а) допускалися як докази в судових процедурах;

б) відповідали юридичним вимогам до підпису стосовно даних в електронній формі, так само як і власноручний підпис задовольняє такі вимоги відносно інформації на паперовому носії [7, с.18].

Зараз у Західній Європі й США існують три варіанти підходу до визначення цифрового підпису. Перший варіант передбачає, що всі електронні підписи повинні відповідати законодавчим вимогам про підпис. Другий варіант – електронний підпис має юридичну силу тільки в тому випадку, якщо він: 1) дійсно належить особі, яка ним користується; 2) може бути перевірений; 3) перебуває винятково під контролем особи, що ним користується; 4) пов'язаний з інформацією таким чином, що у випадку зміни інформації він втрачає чинність. Третій варіант установлює, що вимогам про законність підпису відповідають тільки електронні цифрові підписи, виготовлені з використанням шифрувальної криптографічної технології.

Загальною тенденцією міжнародного законодавства з цього питання є прийняття більш широкого й всеосяжного визначення електронного підпису на основі другого варіанта. Таке визначення часто характеризується як нейтральніше з технологічної точки зору, оскільки воно дозволяє робити електронні підписи необмеженим числом способів. Більше того, таке визначення не виключає застосування більш сучасних технологій у майбутньому, оскільки не обмежує виконання підпису з використанням сучасної технології криптографії.

Список літератури: 1. Маньшин С.В. Гражданско-правовое регулирование применения электронно-цифровой подписи в сфере электронного обмена данными: Дисс. ... канд. юрид. наук. М., 2001. 2. Козье Д. Электронная коммерция. М., 1999. 3. Модельный закон от від 9 декабря 2000 г. «О электронно-цифровой подписи» // <http://www.russianlaw.net/law/doc/a119.htm>. 4. Закон Туркменистана от 19.12.2000 р. «Об электронном документе» // <http://www.law.intergroup.ru/infolaw/zakon/phtml?file=turk>. 5. Типовой Закон ЮНСИТРАЛ «Об электронной торговле» від 16.12.1996 г. // www.un.or.at/unsitral/English/texts/electcom/ml.ec.htm. 6. www.iid.de/rahmen/iukdgbt.html. 7. Directive of the European Parliament and Council of on Community frameworkforelectronic signatures. //Official Journal. 19.01.2000. L013.

Надійшла до редколегії 12.10.05

М.В. Рудик

ПРОФЕСІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

У сучасному суспільстві весь масив накопиченої інформації можна поділити в залежності від правового обігу на три види: відкритий, що регулюється цивільно-правовими нормами, закритий, що регулюється адміністративно-правовими нормами, та обмежений, до якого можуть бути за-

стосовані обидва види правового регулювання. Одним з елементів обмеженого обігу інформації є професійна таємниця, що включає в себе наступні категорії таємниць, які найбільш розповсюджені в суспільстві: лікарська, адвокатська, нотаріальна, страхова, банківська тощо [1, с.320]. Цю категорію об'єднують наступні ознаки, за якими можна віднести інформацію до професійної таємниці:

- 1) інформація довірена або стала відомою особі виключно через виконання нею своїх професійних обов'язків;
- 2) особа, якій довірено інформацію, не перебуває на державній або муніципальній службі (в іншому випадку інформація вважається службовою таємницею);
- 3) заборону на поширення довіреної або такої, що стала відомою і яка може зашкодити правам або законним інтересам довірителя, встановлено законом;
- 4) інформація не належить до відомостей, що становлять державну або комерційну таємницю [2, с.538].

Отже, зважаючи на суспільну цінність зазначеного масиву інформації, а також можливість настання суспільно небезпечних наслідків від несанкціонованих дій, необхідно дослідити питання можливості встановлення кримінально-правової охорони розголошення відомостей, які становлять об'єкт професійної таємниці.

У сучасній правовій науці окремі питання, пов'язані з професійною таємницею, досліджували: П.І. Орлов, Б.А. Кормич, І.Л. Бачило, В.Н. Лопатін, М.А. Федотов, О.Д. Святоцький, М.М. Михеєнко, А.А. Фат'янов та інші вчені. Зазначені науковці торкалися у своїх працях питань, пов'язаних з обігом та режимом доступу до інформації, яка належить до професійної діяльності суб'єктів та обумовлює виникнення специфічних прав та обов'язків.

Професійна таємниця представляє собою окремий блок інформаційних відносин, захист від несанкціонованого розповсюдження яких є прямим обов'язком суб'єкта у зв'язку з виконанням професійних функцій.

У ст.40 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» зазначається, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків [3]. Головною характеристикою поняття «лікарська таємниця» є те, що сама інформація про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя людини конфіденційною не вважається тільки у разі неідентифікації вищезазначених відомостей з конкретною особою. Недбале ставлення особи з числа медичних працівників до виконання обов'язку, який стосується збереження лікарської таємниці, може завдати конкретній людині значної моральної шкоди, що може проявитися у психічних розладах, а в деяких випадках спричинити самогубство. Отже, для регулювання цих відносин необхідні

не тільки дисциплінарні та адміністративні норми, але, в залежності від завданої шкоди, і кримінально-правові.

Наступною категорією професійних таємниць є адвокатська, вона виконує важливу в суспільстві функцію, яка стосується надання правової допомоги, захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб при вирішенні справ у судах [4]. Згідно зі ст. 9 Закону України «Про адвокатуру» предметом адвокатської таємниці є питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, суть консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, одержаних адвокатом при здійсненні своїх професійних обов'язків. Адвокату, помічнику адвоката, посадовим особам адвокатських об'єднань забороняється розголошувати відомості, що становлять предмет адвокатської таємниці, а також використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб, крім цього необхідно зазначити, що адвокатська таємниця не має строку давності [1, с.323]. Якщо адвокат винен у розголошенні конфіденційної інформації, яка становить предмет адвокатської таємниці, то він несе дисциплінарну відповідальність, і на нього накладаються стягнення відповідно до ст.16 Закону України «Про адвокатуру». Але що робити, коли в результаті розголошення конференційних відомостей фізичній або юридичній особі було спричинено значну матеріальну чи моральну шкоду, наприклад, були висвітлені відомості, що становлять інтимну сторону життя людини, її ставлення до тієї чи іншої релігії, відносини з діловими партнерами. Така інформація може спричинити негативні наслідки, у зв'язку з чим постає питання про захист цих відносин нормами кримінального права.

Ще однією категорією професійних таємниць є таємниця вчинюваних нотаріальних дій. Слід зазначити, що нотаріальні дії мають таку важливу властивість, як статика, тобто вони не втрачають актуальності досить довгий проміжок часу. Закон України «Про нотаріат» у ст. 5 чітко визначає обов'язок нотаріуса зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій. Передбачено також виключні випадки видачі довідок та копій документів про вчинення нотаріальних дій:

1) тільки громадянам та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії;

2) на письмову вимогу суду, прокуратури, органів дізнання і слідства довідки про вчинені нотаріальні дії та документи видаються у зв'язку з кримінальними, цивільними або господарськими справами, що знаходяться у їх провадженні;

3) на письмову вимогу державної податкової інспекції видаються довідки, документи і копії з них, необхідні для визначення правильності стягнення державного мита та цілей оподаткування;

4) довідки про заповіти видаються тільки після смерті заповідача.

Обов'язок додержання таємниці вчинюваних нотаріальних дій поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків [5]. Про актуальність вище зазначеного свідчить такий приклад: громадянин В., який був одним з співвласників акціонерного товариства «Т», оформив договір купівлі-

продажу частини акцій товариства іншій особі нотаріально. Замість збереження таємниці нотаріальних дій, нотаріус за певну винагороду розповів двом співвласникам акціонерного товариства «Т» інформацію про продаж частини акцій, які належали їхньому компаньйону. Наслідком цих дій була помста громадянину В., – підпал його авто. На цьому прикладі можна усвідомити можливі шкідливі наслідки матеріального та морального характеру.

Схожою з таємницею вчинення нотаріальних дій є таємниця страхування, передбачена ст.20 Закону України «Про страхування», де сказано, що обов'язком страховика є тримати в таємниці відомості про страхувальника та його майновий стан, за винятком випадків, передбачених законодавством України [6].

Однією з специфічних категорій професійної таємниці є банківська таємниця, хоча вона має властивості самостійної категорії таємниць. Ст.60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначає, що інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, є банківською таємницею [7]. Суспільна небезпека від розголошення банківської таємниці відома всім, адже вона містить в собі не тільки інформацію про кредитно-фінансову активність клієнта, але й відомості, що становлять комерційну, особисту та сімейну таємницю кореспондента. Яким же чином співвідноситься банківська таємниця з професійною таємницею? Для цього необхідно встановити основні ознаки банківської таємниці:

- 1) це конфіденційна інформація, яка отримана банком від його клієнтів у зв'язку з наданням банківських послуг;
- 2) банківські службовці, яким довірено цю інформацію, не перебувають на державній службі;
- 3) розголошення інформації, що становить банківську таємницю, прямо заборонено законом;
- 4) ця інформація не належить до державної таємниці.

Так, проаналізувавши вищенаведене, ми можемо говорити про банківську таємницю як специфічний вид конфіденційної інформації, що пов'язана з провадженням юридичними особами банківської діяльності та належністю фізичних осіб до відповідної професії – банківських службовців. Це цілком вкладається в рамки професійної таємниці, тому що її суб'єктами є не тільки люди відповідної професії (лікарі, адвокати), але й юридичні особи – медичні заклади, адвокатські фірми тощо [1, с.326].

Таким чином, категорії, що входять до поняття «професійна таємниця», а саме лікарська, адвокатська, нотаріальна, страхова, банківська таємниці мають дуже вагоме значення для суспільства, оскільки їх недотримання уможливорює настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння шкоди як майнової, так і моральної. Тому вважаємо необхідним внести відповідні доповнення до статті 232 Кримінального кодексу України.

Список літератури: 1. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник. К., 2004. 2. Бачило І. Л., Лопатин В.Н., Федотов

М.А. Информационное право/Под. ред. акад. РАН Б.Н. Топорнина. СПб., 2001. 3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. №2801-12//Відомості Верховної Ради України. 1993. №4. Ст. 19. 4. Закон України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. №2887-12//Голос України. 1993. 29 січня. 5. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-12//Відомості Верховної Ради України. 1993. №39. Ст.383. 6. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 року №85/96-ВР//Відомості Верховної Ради України. 1996. №18. Ст.78. 7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. №2121-3//Відомості Верховної Ради України, 2001. №5–6. Ст. 30.

Надійшла до редколегії 05.10.05

О.В. Авраменко

ВИДИ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ

Одним зі складних питань науки кримінального права абсолютно обгрунтовано визнається характеристика внутрішніх психічних процесів, які або передують вчиненню злочинів, або відбуваються в процесі його вчинення.

В юридичній літературі суб'єктивна сторона складу злочину визначається як внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчинюється, і до його наслідків [1, с.142].

У той же час, ст.23 КК України визначає, що виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Таким чином законодавець фактично ототожнює поняття суб'єктивної сторони та вини, що, на нашу думку, не зовсім правильно.

Беззаперечно – вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони всіх без винятку складів злочинів. Відсутність вини виключає наявність суб'єктивної сторони складу злочину – однієї з чотирьох обов'язкових елементів цієї юридичної конструкції. Відсутність злочину у разі відсутності вини підтверджується й положеннями нормативного акта вищої юридичної сили – ст.62 Конституції України передбачає, що кримінальна відповідальність настає лише тоді, коли буде доведено вину особи у вчиненні злочину.

Проте загальновизнаними у науці є положення, що при юридичній оцінці суспільно небезпечного діяння необхідно встановлювати також мотив, мету та емоційний стан особи на момент його вчинення. Дані ознаки мають важливе значення при призначенні покарання, а коли вони передбачені в диспозиції статті, то і для кваліфікації діяння. У теорії кримінального права ці ознаки отримали назву факультативних ознак суб'єктивної сторони складу злочину. Оскільки злочин це свідомий, вольовий акт людської поведінки, то у ньому мають бути наявні всі компоненти – інтелектуальні, вольові й емоційні. Суб'єктивна сторона становить собою систему вказаних компонентів, що взаємопов'язані між собою і визначають один одного. Як підкреслюється окремими криміналістами, інтелектуальні, вольові й